

*О.В. Петраковська,
к.е.н., доцент,
Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ АУДИТУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Актуальність теми дослідження. Однією з основних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення та спрямування їх у кредитно - інвестиційний процес. Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України загалом. Саме тому якісний та своєчасний аудит депозитних операцій банку є вкрай важливим.

Метою дослідження є уточнення мети та завдань аудиту депозитних операцій банку для ефективної організації аудиту.

Для досягнення поставленої мети запропоновані наступні **завдання**: розкрити економічну сутність банківських депозитів; уточнити мету та завдання для аудиту депозитних операцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем аудиту в банках, зокрема аудиту депозитних операцій присвячено праці багатьох вчених: Г.Н. Белоглазової, Л.П. Кролівецької, Є.О. Лебедева [3], О.А. Багданкевич [6], С.В. Кривошапової [9], Н.Н. Куніциної, В.В. Хісамудінова [10], С.М. Лобозинської О.А. [12], О.А. Мазур [19], Н.Е. Соколинської [4], М.А. Суркової, О.А. Лешиної, Н.А. Богданової, М.А. Рябової [2], О.В. Тихомирової [20].

Праці вказаних науковців забезпечили основу поглиблення теоретико - методичних засад аудиту депозитних операцій банку. Проте обґрунтовані теоретичні аспекти та розроблені практичні рекомендації не вирішують всіх проблемних питань даного напрямку, що актуалізує необхідність систематизації наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів банківської діяльності є забезпечення необхідними обсягами депозитних коштів. Тому розуміння економічного змісту банківських депозитів є надзвичайно важливим.

На підставі аналізу діючих Законів України та нормативно - правових актів Національного банку України визначено, що немає єдиного підходу до розкриття сутності депозиту (вкладу) (табл.1).

Таблиця 1

Розкриття терміну “депозит” в Законах України та нормативно - правових актах Національного банку України

<i>№ з/п</i>	<i>Джерело</i>	<i>Визначення</i>
1	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [7]	Вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
2	Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8]	Вклад - кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти.
3	Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [17]	Вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Розкриваючи зміст терміну “депозит” ми зіштовхуємось з величезним розмаїттям трактувань та підходів, що зустрічаються в економічній літературі (табл.2).

Таблиця 2

Розкриття терміну “депозит” в літературних джерелах

<i>№ з/п</i>	<i>Джерело</i>	<i>Визначення</i>
1	2	3
1	Т.В. Кривов'яз [16,с.187]]	Депозит – це грошові кошти, які внесено власником (юридичною та фізичною особою) або третьою особою за дорученням і за кошти власника у банк на рахунок для зберігання на визначених договором умовах і які підлягають поверненню по закінченні строку дії договору.

Продовження табл. 2

1	2	3
2	О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М.Сидоренко [14, с.102]	Депозит (вклад) – це гроші або інші кошти в готівковій чи безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (юридичною або фізичною особою) чи третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на встановлених договором умовах і з умовою обов'язкового повернення вкладнику.
3	О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко [15, с.162]	Вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі в національній валюті або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
4	Н. Б. Литвин [11, с.121]	Вклад (депозит) — це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.
5	Ф.Ф. Бутинець [1,с.72]	Депозит – гроші або цінні папери, які надходять у банки і підлягають поверненню вкладнику або будь-якій особі за вказівкою вкладника при настанні відповідних умов.
6	В.С. Стельмах [5,с.187]	Депозит (вклад) – грошові суми чи цінні папери, передані фізичними та юридичними особами банківським установам для зберігання на певних умовах.

Критичний аналіз праць науковців, законів та нормативно – правових документів дає підстави стверджувати, що визначення терміну “депозит” зустрічається у доволі різних інтерпретаціях, однак в більшості з них є закладені ідентичні основи.

В економічній літературі деякі автори [11,15] розкривають сутність вкладу (депозиту) відповідно до нормативно – правових актів Національного банку України, інші пропонують власні підходи щодо визначення сутності депозитів.

Групування підходів вчених до розкриття сутності депозиту наведено на рис.1.

Більшість науковців визначають “вклад” чи “депозит” як грошові кошти, грошові кошти у готівковій чи безготівковій формах (Т.В. Кривов'яз, О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк,

О.М.Сидоренко). Доречно відзначити, що в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [7] і в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8] вклад (депозит) також трактується як грошові кошти у готівковій чи безготівковій формах.

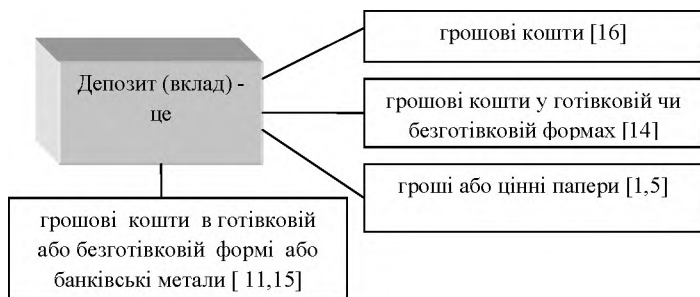

Рис.1. Підходи до розкриття сутності депозиту

Поряд із цим О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко [15], Н.Б. Литвин [11] визначають дані терміни як: грошові кошти в готівковій або безготівковій формі або банківські метали. У відповідності до Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали [17].

В свою чергу Ф.Ф. Бутинець, В.С. Стельмах [1,5] трактують “вклад” чи “депозит” як гроші й цінні папери.

І.М. Михайловська, С.В. Безвух стверджують: “Банківська установа у своїй діяльності надає великий спектр послуг та операцій. Серед них є такі: залучення коштів фізичних і юридичних осіб і приймання на зберігання, обслуговування й управління цінними паперами. Це дві різні послуги, які проводять різні працівники, для них відкриваються різні рахунки. Тому термін “депозит” є лише коштами, грошима чи грошовими ресурсами, а ні в якому разі не цінними паперами” [13].

У деякій літературі поняття “вклад” і “депозит” ототожнюють, хоча, на думку багатьох економістів, останнє поняття є ширшим [18, с.7]. Зважаючи на наявні формулювання у чинному законодавстві України, терміни “депозит” та “вклад” є тотожними.

Проаналізувавши усі наявні підходи вчених до визначення депозитів як економічної категорії, а також сучасну практику банківської діяльності вважаємо, що всі ці визначення мають право на існування, хоча деякі не позбавлені недоліків.

Загалом, поглиблення сутності депозиту має надзвичайно важливе значення для найповнішого вивчення теорії і практики здійснення банками депозитних операцій.

Вимоги ринку, розширення спектру банківської діяльності зумовили значний розвиток теоретичних та методичних розробок з питань банківського аудиту. Проведений аналіз літературних джерел показав, що деякими науковцями не виділено окремо мети та завдань аудиту депозитних операцій банку (табл. 3), а якщо завдання і виокремлені то розкриті не в повній мірі.

Таблиця 3

**Висвітлення питань стосовно аудиту депозитних операцій
банку в літературних джерелах**

<i>№ з/п</i>	<i>Автор, джерело</i>	<i>Питання стосовно аудиту депозитних операцій банку</i>
1	2	3
1	О.А. Мазур [19]	Визначені основні завдання перевірки депозитних операцій, наведена програма, інформаційні джерела для перевірки депозитних операцій, послідовність проведення аудиту депозитних операцій, розкриті найбільш типові помилки і порушення в частині обліку депозитних операцій.
2	Н.Е Соколинська [4]	Досліджена послідовність проведення аудиту депозитних операцій, розкриті найбільш типові помилки і порушення в частині обліку депозитних операцій.
3	Н.Н Куніцина, В.В Хісамудінов [10]	Розкриті мета, інформаційні джерела для аудиту депозитних операцій, наведені етапи перевірки і типові порушення при виконанні депозитних операцій.
4	О.А. Багданкевич [6]	Досліджені напрями для проведення аудиту, послідовність проведення аудиту, найбільш типові помилки і порушення при проведенні аудиту депозитних операцій банку.
5	Г.Н. Белоглазова, Л.П. Кролівецька, Е.А. Лебедева [3]	Визначені інформаційні джерела для проведення аудиту депозитних операцій, розкриті послідовність проведення перевірки депозитних операцій банку.
6	С.В Кривошапова [9]	Наведена оцінкова таблиця аудиту депозитних операцій та питання робочої програми аудиту залучених депозитів.
7	М.А. Суркова, О.А. Лєшина, Н.А. Богданова, М.А. Рябова [2]	Розкриті мета, етапи та інформаційні джерела аудиту депозитних операцій та наведені типові помилки при проведенні аудиту депозитних операцій банку.

Продовження табл. 4

<div> <div>Мета</div> <div>Завдання</div> </div>	Автор, джерело			
	Н.Н.Куніцина, В.В.Хісамудінов [10]	Автори посібника “Аудит банків” [2]	О.В. Тихомирова [20]	О. А. Мазур [19]
1	2	3	4	5
*аналіз процедури встановлення процентних ставок, оцінка відповідності їх рівня процентним ставкам по кредитам банку, який перевіряється, середнім процентним ставкам по банківським вкладам (депозитам) на ринку (місцевому, регіональному і ін.);	-	-	+	+
*перевірка правильності нарахування і своєчасності сплати процентів по банківським вкладам (депозитам);	-	-	+	-
*оцінка депозитної політики банку;	-	-	+	
*перевірка правильності розрахунку і виконання банком обов’язкових нормативів, у розрахунку яких приймає участь величина депозитів;	-	-	+	-
*оцінка правильності розрахунку, своєчасності і повноти перерахунку у фонд обов’язкових резервів банка;	-	-	+	-
* з’ясування залучення та розміщення депозитів у межах термінів і лімітів, що встановлені Правлінням банку;	-	-	-	+
* з’ясування дотримання операційних процедур;	-	-	-	+
* з’ясування організаційної ролі та відповідальності спеціалістів банку.	-	-	-	+

На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури визначено, що трактування мети аудиту депозитних операцій є досить різноманітним. Це зумовлено тим, що дослідження науковців пов’язані з проведенням як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту депозитних операцій банку.

Проаналізувавши усі наявні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених щодо розкриття мети аудиту депозитних операцій даємо власне визначення (рис.2).

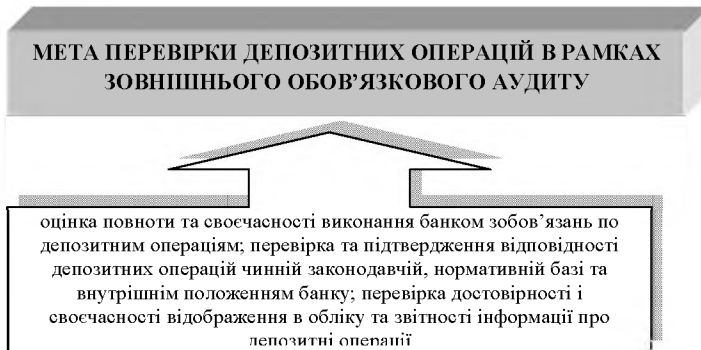

Рис.2. Мета перевірки депозитних операцій

На підставі систематизації поглядів науковців вважаємо за потрібне виокремити наступні **завдання аудиту депозитних операцій банку**: оцінка повноти та своєчасності виконання банком зобов'язань по депозитним операціям; перевірка та підтвердження відповідності депозитних операцій чинній законодавчій, нормативній базі та внутрішнім положенням банку; перевірка правильності оформлення договорів; перевірка достовірності і своєчасності відображення в обліку та звітності інформації про депозитні операції; перевірка процедури встановлення процентних ставок, правильності нарахування і своєчасності сплати процентів; оцінка системи внутрішнього контролю депозитних операцій; оцінка депозитної політики банку; перевірка правильності розрахунку, своєчасності і повноти перерахунку у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Висновки. На основі проведеного дослідження дійшли наступних висновків:

1. Поглиблення сутності депозиту має надзвичайно важливе значення для найповнішого вивчення теорії і практики здійснення банками депозитних операцій. Проаналізувавши усі наявні підходи вчених до розкриття сутності депозитів як економічної категорії визначено, що термін “депозит” зустрічається у доволі різних інтерпретаціях, однак в більшості з них є закладені ідентичні основи.

2. Проведений аналіз літературних джерел з банківського аудиту показав, що всі дослідження науковців є надзвичайно актуальними і доповнюють один одного, але відсутність єдиного підходу до визначення мети та завдань депозитних операцій банку потребує подальшого вивчення. На основі проведеного теоретичного узагальнення економічної літератури автором уточнені мета та завдання аудиту депозитних операцій банку, які дозволять аудитору більш точно та оперативно здійснити перевірку.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності комерційного банку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю “Банківський менеджмент” / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця та проф. А.М.Герасимовича. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 384 с.
2. Аудит банков : учебное пособие / М. А. Суркова, Е. А. Лешина, Н. А. Богданова, М. А. Рябова. – Ульяновск : УлГТУ, 2009. – 147 с.
3. Аудит банков: учеб. пособие /Под ред. Г.Н. Белоглазовой, Л.П. Кроливецкой, Е.А. Лебедева. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 352 с.
4. Банковский надзор и аудит: учебное пособие. Под общ. ред. И.Д. Мамоновой. - М.: ИНФРА-М, 1995, 112 с.
5. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С.Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, ін Юре, 2001. – 680 с.: іл. + ккл. 88 с
6. Ефремова Л.С., Татур И.И. и др. Банковский аудит/ Учебное пособие Мн: БГЭУ, 2006 г. , 384 стр.
7. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III: за станом на 16.10.2012 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. - режим доступу до ресурсу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
8. Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” від 23.02.2012 № 4452-VI: за станом на 02.10.2012 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

9. Кривошапова С.В. Аудит в банке. Конспект лекцій. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2001. – 112 с.
10. Куницына Н.Н., Хисамудинов В.В. Банковский аудит. Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 128 с.
11. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): Підручник. — К.: «Хай - Тек Прес», 2010. — 608 с.
12. Лобозинська С. М. Облік і аудит у банку: Навч. посіб. / За ред. проф. С.К. Реверчука. – К.: Знання, 2007. – 630 с.
13. І.М. Михайловська, С.В. Безвух Сутність терміна “вклад (депозит)” в умовах сучасних вимог гарантування вкладів фізичних і юридичних осіб/ І.М. Михайловська, С.В. Безвух// Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2008. - випуск IV. - С. 197 – 204.
14. Облік і аудит у банках: навч.посіб. /О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.; За ред. О.В. Васюренко. – К.: Знання, 2006. – 595 с.
15. Облік і аудит у банках: навчальний посібник / О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко, О.В. Карпенко; За ред. О.Г. Коренєвої, Н.Г. Слав'янської. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2007. – 493 с.
16. Облік і аудит у банках: підручник / [За заг. ред. проф. А.М. Герасимовича] – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.
17. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами від 03.12.2003 р. N 516: за станом на 09.11.2011 р. : [електронний ресурс] / Верховна Рада України. — режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1256-03>
18. Становлення і розвиток ощадної справи в Україні (друга половина XVIII – початок XXI століття): Монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук Т.С. Смовженко. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2003. – 216 с.
19. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / Г. Г. Мумінова-Савіна, В. М. Кравець, О. А. Мазур, О. М. Галенко, В. Б. Кириленко – К. : Факт, 2001. – 448 с.
20. Тихомирова Е.В. Банковский аудит: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 66 с